

Kalamasutta and Rumor Spreading Tactics

Amnuay Yussayotha*

School of Liberal Arts, Walailak University

*Corresponding Author, E-mail: amnuay.yu@wu.ac.th

3

Abstract

The “Kalamasutta” is a sutra that the Lord Buddha presented to the Kalama people in order to teach them not to be credulous. This study only discusses the third belief, which is known in Pali as “Ma Itikirai”, which means “not to be led by rumor”. Rumor refers to unconfirmed information that is spread for a certain reason. In the Buddha’s period, monks of different sects exploited rumors as a ruse to harm Buddhism. Monks of various sects exploited it as a ruse to create misinformation in order to harm Buddhism. The Buddha employed advanced strategies to counter with many different types of rumors that gradually faded away, as well as increase faith in Buddhism. People nowadays utilize fake news for many reasons, including making profits, propagandizing, creating news,

ปีที่ 27
ฉบับที่ 2
พ.ศ.
-
ศ.ศ.
2564

and discrediting others. The propagation of most rumors aims at political and public figures destabilization. To stop rumors, the persons need to prove that the rumors are not true and take action to reclaim their trustworthiness. People in the society must also be ‘well equipped with intellectual weapons’ so that they will no longer be trapped in a rumor.

Keywords: Buddha’s Period, Kalamasutta, Rumor

กาลามสูตร: กับยุทธวิธีปล่อยข่าวลือ

อำนวยการ ยัสโยธา*

สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

*Corresponding Author, E-mail: amnuay.yu@wu.ac.th

5

บทคัดย่อ

“กาลามสูตร” เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชาวกาลามะว่า มิให้เชื่ออย่างมงายโดยอาการ 10 อย่าง แต่นำมากล่าวในที่นี้เฉพาะอย่างที 3 ที่ใช้ในภาษาบาลีว่า “มา อิติกิริยา” แปลว่าอย่าปลงใจเชื่อข่าวลือ คำว่า “ข่าวลือ” หมายถึง ข่าวซึ่งไม่มีต้นตอที่มาอย่างแน่ชัด อาจถูกปล่อยออกมาเพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งวัตถุประสงค์ใดหรือเพื่อให้คุณหรือให้โทษแก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในสมัยพุทธกาล มีนักบวชต่างลัทธิใช้เป็นกลอุบายปล่อยข่าวลือเพื่อทำลายพุทธศาสนาหลายครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้กุศโลบายขึ้นบรมครูสยบข่าวลือหลายรูปแบบ ทำให้ข่าวดังกล่าวค่อยซาบและเงียบไป พร้อมทั้งเรียกความเชื่อมั่นศรัทธากลับมาสู่พุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ส่วนในสมัยปัจจุบัน ผู้คนมักใช้กลอุบายปล่อยข่าวลวง (Fake News) เพื่อหวังผลประโยชน์ โฆษณาชวนเชื่อ สร้างกระแสบางอย่าง หรือเพื่อทำลายล้างระหว่างกัน ส่วนมากมักจะปล่อยข่าวลือเพื่อทำลายกันทางการเมืองหรือเพื่อทำลายผู้มีชื่อเสียงในสังคม วิธีที่สยบข่าวลือคือ ในระดับบุคคล ผู้ที่ตกเป็นทาสของข่าวลือ

ปีที่ 27
ฉบับที่ 2
พ.ศ.
-
ส.ศ.
2564

จะต้องนำข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ยืนยันว่าไม่เป็นความจริงตามข่าวนั้น พร้อมทั้งดำเนินการบางอย่างเพื่อเรียกความเชื่อมั่นศรัทธากลับคืนมา ส่วนในระดับสังคม จะต้อง “ติดอาวุธทางความคิด” ให้ผู้คนรู้จักใช้วิจรรย์ญาณก่อนที่จะปลงใจเชื่อ เพื่อที่จะได้ไม่ตกเป็นทาสของข่าวลืออีกต่อไป

คำสำคัญ: กาลามสูตร ข่าวลือ พุทธกาล

ปฐมถา

น้อยนักที่ผู้อยู่ในวงการศึกษาศาสนาจะไม่เคยได้ยินคำว่า “กาลามสูตร” เพราะเริ่มตั้งแต่เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ครูมักจะนำหลักธรรมคำสอนเรื่องนี้มากล่าวอ้างให้เด็กนักเรียนได้ฟังกันบ้างแล้ว ครั้นเลื่อนขึ้นสู่ระดับมัธยมศึกษา เริ่มมีการบรรจุหลักคำสอนเรื่อง กาลามสูตรไว้ในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างประปราย และครูอาจารย์ก็เริ่มวิพากษ์วิจารณ์เรื่องนี้มากขึ้นตามลำดับ ครั้นเมื่อเลื่อนขึ้นสู่ระดับอุดมศึกษา ทั้งครูอาจารย์และนักศึกษามักจะร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์หลักคำสอนนี้อย่างเข้มข้นจริงจังมากขึ้นเป็นเงาตามตัว นอกจากนี้ยังมีการนำหลักคำสอนในกาลามสูตรไปใช้ประกอบในการวิพากษ์ปัญหาหลายด้าน ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ในการสนทนาทางวิชาการและในเอกสารตำราต่าง ๆ มักจะนำหลักธรรมคำสอนนี้มาอ้างถึงไม่โดยตรงก็โดยอ้อม ในหมู่พระนักเทศน์ก็มักจะหยิบยกมาเป็นหัวข้อปาฐกถาธรรมให้ชาวบ้านรับฟังกันอยู่บ่อย ๆ ในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชีวิตประจำวัน มักจะกล่าวถึงเรื่องกาลามสูตรอยู่บ้างเช่นกัน หรือแม้แต่ในหมู่ผู้ที่อยู่นอกวงการชาวพุทธก็มีการกล่าวถึงเรื่องนี้อยู่บ้างอย่างประปราย จนดูเหมือนว่าเมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาเกี่ยวกับหลักความเชื่อคราวใด มักจะนำคำสอนใน “กาลามสูตร” มาเพิ่มน้ำหนักให้แก่คำพูดหรือข้อเขียนของตนอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้อ้างมักจะกล่าวถึงอย่างผิวเผิน หรืออ้างเพียงชื่อหัวข้อธรรมนี้เป็นส่วนประกอบว่าตนก็มีความรู้เรื่องนี้ด้วยเช่นกัน ยังไม่เคยมีผู้ใดแสดงให้เห็นอย่างเป็นระบบครบวงจรและวิเคราะห์เจาะลึกอย่างจริงจัง ไม่มีการนำหลักฐานจากพระสูตรมาสนับสนุน และที่ยิ่งกว่านั้นยังไม่มีผู้ใดวิเคราะห์ให้เห็นว่า จะนำหลักธรรมคำสอนนี้มาตีความประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร ?

ผู้เขียนเคยเขียนหนังสือ เรื่อง “กาลามสูตร: พระสูตรว่าด้วยความเชื่อแบบพุทธกับการดำเนินชีวิตประจำวันยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก”

(พ.ศ. 2547) ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วยเหตุแห่ง “อย่าปลงใจเชื่อ” โดย 10 อาการ กล่าวคือ 1) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตาม ๆ กันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมาตามประเพณี 3) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ 5) อย่าปลงใจเชื่อด้วยวิสัยแห่งตรรกะ 6) อย่าปลงใจเชื่อโดยการอนุมาน 7) อย่าปลงใจเชื่อโดยอาการที่ปรากฏตามความรู้สึก 8) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่ตนยึดถือ 9) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเห็นว่า รูปลักษณะภายนอก “ดูดี” น่าเชื่อถือ และ 10) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือ ว่าสมณะผู้กล่าวเรื่องนี้เป็นครูของเรา (Tripitaka 20/506/184–188)

อย่างไรก็ตาม ในบรรดาเหตุ 10 อาการ ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะข้อ 3 ที่ใช้ในภาษาบาลีว่า “มา อิติกราย” แปลว่าอย่าปลงใจเชื่อข่าวลือ (Be Not Led by Hearsay) ซึ่งเข้ากันได้กับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ต่างฝ่ายต่างนำหลักฐานข้อมูลมาโต้แย้งและโน้มน้าวให้ผู้คนคล้อยตาม และกล่าวหาว่า ของอีกฝ่ายว่าเป็น “Fake News” (ข่าวลวงหรือข่าวปลอม) จึงทำให้เกิดความสับสนในหมู่ผู้เสพข่าวสารนั้นว่าจะเลือกเชื่อของฝ่ายใด

ถ้าจะย้อนกลับไปสู่สมัยพุทธกาล ผู้คนเคยสับสนเรื่องนี้ กล่าวคือ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังเกสปุตตนิคมเพื่อโปรด “กาลามชน” (ปัญญชน วรรณะกษัตริย์) ซึ่งเป็นที่มาของการตั้งชื่อพระสูตรนี้ว่า “เกสปุตตสูตร” หรือ “กาลามสูตร” ในคราวนั้นพวกเขาทูลถามว่า ในบรรดาเจ้าลัทธิคณาจารย์ที่เข้ามาเผยแผ่คำสอน ต่างก็อ้างว่าของ ฝ่ายตนเท่านั้นว่าถูกและดี ส่วนของฝ่ายอื่นล้วนผิดและเลว จึงทำให้ พวกเขาเกิดความลังเลสงสัยว่า ผู้ใดกล่าวคำจริงหรือคำเท็จ และควร จะเลือกเชื่อฝ่ายใด พระพุทธองค์จึงทรงแสดงพระสูตรนี้ ซึ่งมีสาระว่า ด้วยเหตุที่ไม่ควรปลงใจเชื่อด้วยอาการ 10 อย่าง ตามที่กล่าวข้างต้น

หลังจากนั้นก็ทรงวางหลักพิจารณาก่อนที่จะปลงใจเชื่อ โดยให้ดูว่า ถ้าเชื่อแบบนั้น อาจจะถูกผู้รู้ตีเถียงหรือสรรเสริญ และให้นำคำสอนนั้น มาทดลองปฏิบัติ เพื่อที่จะดูว่าก่อให้เกิดประโยชน์เกิดสุข (เป็นกุศล)

หรือเกิดโทษเกิดทุกข์ (เป็นอกุศล) ถ้าเห็นว่าผู้รู้สรรเสริฐ และก่อให้เกิดกุศล จึงค่อยปลงใจเชื่อ แต่ถ้าถูกผู้รู้ตำหนิ และก่อให้เกิดอกุศล ก็อย่าปลงใจเชื่อ ดังที่กล่าวไว้ใน “สาฬหสูตร” (สาฬหโรหณสูตร) (Tripitaka 20/506/184-188)ว่า “ดูกรสารทะและโรหณะ เมื่อใดพึงรู้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริสุทธิ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย” (Tripitaka 20/506/184)

ถ้าหวนคืนกลับสู่สมัยปัจจุบัน แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยมา 2,500 กว่าปี ผู้คนก็ยังหนีไม่พ้นวิกฤตการณ์ดังกล่าว คือยังหลงมกมาย ไร้หลักยึด เมื่อกลัวอันตรายจะเกิดแก่ชีวิต ยังมีคนอีกจำนวนมากที่แสวงหาความปลอดภัยโดยวิธีเช่นไหว้ต้นไม้ ปาเขาลำเนาไพร เนินดิน จอมปลวก สร้างศาลเจ้า ศาลพระภูมิ บนบานศาลกล่าว เอาของไปเซ่นสักตักแด่นรตน้ามนต์ พ่นน้ำหมาก สะเดาะเคราะห์ ดูหมอ เสี่ยงทาย และประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ นานา หรือไม่ก็มีการแขวนตะกรุด เครื่องรางของขลัง วัตถุมงคลที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ ทั้งที่รู้ว่าสิ่งเหล่านี้มิใช่ที่พึ่งอันพึงเกษม ทั้งนี้ เพียงผ่อนคลายวิตกกังวลได้ชั่วคราวชั่วคราวโดยไม่พยายามแก้ปัญหาด้วยวิธีที่มีประสิทธิภาพกว่านี้ แถมบางคนหลงมกมายถึงขั้นตกเป็นทาสของความเชื่อหลายรูปแบบ

ในแต่ละวันมีข้อมูลข่าวสารหลั่งไหลเข้ามาจากทั่วสารทิศ ทั้งจากภายในประเทศและจากทั่วโลก ทั้งที่เป็นข้อมูลข่าวสารในเชิงโฆษณาประชาสัมพันธ์และโฆษณาชวนเชื่อเพื่อขายสินค้าหรือโฆษณาเพื่อการอื่น จะเห็นว่าในยุคข้อมูลข่าวสารครองโลกผู้คนยังคงตกอยู่ในวิกฤตการณ์ทางความเชื่อคือ ไม่รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรจริง อะไรเท็จ ถ้าจะต่างกันบ้างก็เพียงแต่ในสมัยพุทธกาล นักบวชแต่ละลัทธิพยายามที่จะโฆษณาให้ผู้คนเข้ามาเป็นสาวกและนับถือลัทธิศาสนาของตน และการโฆษณาก็เพียงโน้มน้าวด้วยวาทศิลป์ที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก แต่สมัย

ปัจจุบัน วัตถุประสงค์แห่งการชักจูงใจเปลี่ยนไป คือ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือผลประโยชน์แอบแฝงอื่น ๆ วิธีการโฆษณาชวนเชื่อที่ซับซ้อน จึงทำให้ผู้คนตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อโดยไม่รู้ตัว

ผู้เขียนต้องการจะนำคำสอนใน “กาลามสูตร” มา “ตีตอาวูรทางความคิด” ให้แก่คนยุคใหม่ เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือเลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสารก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อโดยคาดหวังผล คือ จะช่วยให้การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ไม่เป็นคนหุเบาเชื่อง่าย สุดแล้วแต่ผู้ชี้นำมากกว่า จะชักจูงไปทางใด อีกทั้งช่วยกระตุ้นเตือนผู้คนให้เชื่ออย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อที่จะไม่ตกเป็น “ทาส” ของความเชื่อและปล่อยให้ความเชื่อกลายเป็น “นาย” คอยบงการ ตามปกติของ “ทาส” จะไม่ฝ่าฝืน “นาย” เพียงแต่คอยทำตาม เช่น ถ้าตกเป็นทาสของสิ่งที่บอกเล่าสืบ ๆ กันมา ก็ยอมทำตามอย่างหลับหูหลับตา ถ้าตกเป็นทาสของประเพณี ก็จะยอมให้ประเพณีเป็นเสมือน “เอก” ที่ครอบไว้บนบ่า ถ้าตกเป็นทาสของข่าวลือ ก็ตกอยู่ในกระแสของข่าวลือนั้น ถ้าตกเป็นทาสของตำรา ก็เชื่อตามจนงมงายไม่ขึ้น ทาสของการใช้วิธีการทางตรรกะ ก็คำนึงแต่เรื่องวิธีการตามหลักเหตุผลจนลืมสภาพความเป็นจริง ทาสของการใช้วิธีการทางปรัชญา ทาสของความรู้สึคนึกคิด ทาสของทฤษฎี ทาสของสิ่งที่มีรูปลักษณ์ “ดูดี” น่าเชื่อถือ ตลอดจนทาสของครูอาจารย์ ก็เชื่อตามอย่างหลับหูหลับตา จนไม่กล้าพอที่จะเป็น “นาย” ของตนเอง

ผู้เขียนต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่า “กาลามสูตร” สามารถนำมาใช้ปลดปล่อย “ทาส” ทางความคิดและจิตวิญญาณ คืนความเป็นใหญ่ให้แก่มนุษยยุคนี้ได้ หรือถ้าจะพิจารณาในแง่ของความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐกิจการเมือง และสังคม ผู้เขียนคาดว่าจะช่วยให้ผู้คนไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของคำโฆษณาสร้างภาพลวงตา จนหลงบริโภคนวนคิด ทฤษฎี ลัทธิความเชื่อ นโยบายทางการเมือง ตลอดจนการบริโภคสินค้าในชีวิตประจำวันอย่างขาดวิจารณญาณ ทำให้ต้องสูญเสียเงินทอง เสียเวลา เสียคุณค่าและ

ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

จึงกล่าวได้ว่า งานชิ้นนี้มุ่งที่จะใช้กาลามสูตรเป็นเครื่องมือปรับ กระบวนทัศน์จาก “มายาศาสตร์” (ศาสตร์แห่งการสร้างภาพลวงตา) สู่ “วิทยาศาสตร์” (ศาสตร์แห่งการพิสูจน์ให้เห็นจริงอย่างสาธารณะ) โดยไม่ต้องพะวงว่าถ้านำพระสูตรนี้มาสอน จะทำให้สั่นคลอนพระพุทธศาสนา แต่ตรงกันข้ามคือจะช่วยให้พุทธธรรมทนทานต่อการพิสูจน์ยิ่งขึ้น ดังที่ พุทธทาสภิกขุ กล่าวให้ข้อคิดว่า

เรื่องอย่างนี้อยากพูดว่า ครูบาอาจารย์แต่กาลก่อน
กลัวคนจะฉลาดเกินไป เพราะอาศัยกาลามสูตร เลยไม่
เอามาสอน กาลามสูตรไม่ถูกเอามาทำให้แพร่หลาย
เหมือนสูตรอื่น ๆ ทั้งที่เป็นสูตรที่สำคัญที่สุด ที่จะช่วย
ให้เกิดผลดีดังกล่าวนั้นแล้ว คือทำพุทธศาสนาให้เป็น
พุทธศาสนา ทำพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาที่สามารถสู้หน้า
กับความเจริญก้าวหน้าในโลกแห่งยุคปรมาณู ไลน์สไตร์
ปรมาจารย์ทางวิทยาศาสตร์ ได้พูดเป็นหลักไว้ว่า ศาสนา
ที่จะเหลืออยู่เพียงศาสนาเดียวในโลกแห่งยุคปรมาณูนั่น
คือศาสนาที่ Can Cope the Modern Needs คือที่
สามารถเผชิญหน้ากันได้กับความต้องการของมนุษย์
แห่งยุคซึ่งก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เรื่อยไป นี่หมายถึง
โลกในสมัยวิทยาศาสตร์เป็นไปอย่างสูงสุดแล้ว ศาสนาจะ
เหลืออยู่เพียงศาสนาเดียว คือศาสนาที่คงกระพันชาติ
สามารถเผชิญหน้ากันได้กับความต้องการของคนยุคนั้น
ศาสนานอกนั้นจะค่อย ๆ ตกไปจากความนิยมเพราะ
ไม่สามารถเผชิญหน้า (Buddhadasa Bhikku, 1985)

แต่เดิมมา การต่อสู้ระหว่างมนุษย์จะใช้กำลังห้าห้าระหว่างกัน ใครแข็งแรงหรือมีกำลังเหนือกว่าก็จะเป็นฝ่ายชนะ ส่วนผู้ที่อ่อนแอกว่า จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ บางครั้งรู้จักใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น ปืนผาหน้าไม้ หรืออาวุธชนิดอื่น ๆ เป็นเครื่องช่วยแรง ครั้นถึงสมัยปัจจุบัน ยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก มนุษย์จะเปิดแนวรบระหว่างกันถึง 4 รูปแบบ กล่าวคือ *แนวรบที่ 1* การต่อสู้กันทางด้านกำลัง อาจจะเป็นกำลังทางด้านกายภาพ หรือกำลังด้านการทหาร กล่าวกันว่าถ้าผู้ใดหรือชาติใดมีกำลังเหนือกว่า ก็จะเป็นฝ่ายชนะ *แนวรบที่ 2* การต่อสู้กันทางด้านวัฒนธรรม (รวมทั้ง ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี) กล่าวกันว่าถ้าชาติใดมีวัฒนธรรมเหนือกว่า จะสามารถครอบงำชาติที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่าได้ *แนวรบที่ 3* การต่อสู้กันทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวกันว่าถ้าชาติใดมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจเหนือกว่า จะสามารถครอบงำชาติที่มีฐานะด้อยกว่าได้ และ *แนวรบที่ 4* ซึ่งเพิ่งจะเกิดขึ้นในสมัยโลกาภิวัตน์ ยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก คือ การต่อสู้กันทางด้านข้อมูลข่าวสาร กล่าวกันว่าชาติที่เข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารและรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากกว่า จะสามารถเอาชนะชาติที่เข้าถึงและใช้ได้น้อยกว่า เข้าทำนองว่า “รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง จะชนะ ทั้งร้อยครั้ง” ฉะนั้น จึงมีการนำยุทธการด้านการข่าวมาใช้หลายรูปแบบ เช่น ข่าวลือ ข่าวลวง ข่าวปล่อย ข่าวยกเมฆ ข่าวโคมลอย ข่าวกรอง ข่าวลับ ข่าวซุบซิบ ข่าวย้อมสี (ข่าวที่ถูกใส่สีตีไข่- Colored Words) ข่าวแปลงสาร (ต่อเติมเสริมแต่งให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม) ข่าวหยั่งเชิง (โยนหินถามทาง) ข่าวประชาสัมพันธ์ ข่าวโฆษณาชวนเชื่อ และมงคลตื่นข่าว เป็นต้น ซึ่งในที่นี้จะเรียกรวมกันว่า “ข่าวลือ” (Rumor, Bruit)

พจนานุกรมฯ ให้ความหมายว่า “ข่าว” หมายถึง คำบอกเรื่องราว ซึ่งโดยปกติมักเป็นเรื่องเกิดใหม่หรือเป็นที่สนใจ และให้ความหมายว่า “ข่าวลือ” หมายถึง ข่าวที่พูดกันทั่วไป แต่ยังไม่มียืนยันได้แน่นอน และ “ข่าวยกเมฆ” หมายถึง ข่าวที่ไม่มีมูล ข่าวเหลวไหล (Royal Society of Thailand, 2003) นอกจากนี้ยังมีคำอื่นในกลุ่มเดียวกัน แต่สื่อความหมาย

ในทางบวก คือคำว่า กิตติศัพท์ ซึ่งหมายถึง เสียงเล่าลือ เสียงสรรเสริญ เสียงยกย่อง (Royal Society of Thailand, 2003) ทำนองว่า “เสียงลือเสียงเล่าอ้าง อันใด พี่เอย เสียงย่อมยอศใคร ทัวหล้า ฯ...” (ลิลิตพระลอ) การ “ยอยศ” ทำนองนี้ได้ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่งว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไป ณ ที่ใด จะมีผู้คน “ยอยศ” และมาเข้าเฝ้าเป็นจำนวนมาก เพราะเคยได้ยินเสียงเล่าลือเสียงเล่าอ้างหรือ กิตติศัพท์ อันดงามของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

นอกจากนี้ ใน “จันทาลสูตร” ยังกล่าวถึงเรื่อง “มงคลต้นข้าว” ว่า “อุบาสก ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา 1 เป็นผู้มีศีล 1 เป็นผู้ไม่ถือมงคลต้นข้าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล 1 ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา 1 ทำการสนับสนุนในศาสนา 1” (Tripitaka 22/175/184 - 185) ส่วนใน “มงคลชาดก” กล่าวว่า “ผู้ใดไม่ถือมงคลต้นข้าว ไม่ถืออุกกาบาต ไม่ถือความฝัน ไม่ถือลักษณะดีหรือชั่ว ผู้นั้นชื่อว่าล่วงพ้นโทษแห่งการถือมงคลต้นข้าว ครอบงำกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ในภพที่เป็นคู่กัน ย่อมไม่กลับมาเกิดอีก” (Tripitaka 27/87/29)

ถ้าจะนำคำว่า “มงคลต้นข้าว” มาแยกแยะความหมาย จะได้ว่ามงคล หมายถึง เหตุนำมาซึ่งความเจริญและช่วยป้องกันสิ่งเลวร้าย ดังที่เรียกกันในงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานวันเกิด ฯลฯ ว่า งานมงคล เรียกเครื่องรางของขลังที่นำความเจริญมาให้และช่วยป้องกันภัยพิบัติว่า วัตถุมงคล ส่วนคำว่า ต้นข้าว หมายถึง การเชื่อข่าวหรือคำเล่าลือโดยไม่มีเหตุผล ฉะนั้น มงคลต้นข้าวจึงหมายถึงผู้ที่เชื่อข่าวลืออย่างงมงายไร้เหตุผล เช่น เชื่อว่ามีผู้มีบุญมาเกิด มีหมอเทวดาช่วยรักษาสารพัดโรค หรือเชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เป็นต้น

จาก “มา อติกริยา - อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ” ในพระสูตรนี้จะนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ใช้ข่าวลือในทางที่ก่อให้เกิดโทษเพื่อทำลายล้างระหว่างกันกับกรณีที่ใช้ข่าวลือให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ ดังนี้

1) กรณีที่ใช้ข่าวลือในทางที่ก่อให้เกิดโทษ เพื่อทำลายล้างระหว่างกัน

ถ้าจะย้อนกลับไปดูในสมัยพุทธกาล จะเห็นว่าการต่อสู้แข่งขันเพื่อเผยแผ่ลัทธิศาสนาระหว่างนักบวชลัทธิต่าง ๆ จะมีการใช้ปฏิภาณไหวพริบ และกลวิธีทางการข่าวหลายรูปแบบ ดังที่กล่าวไว้ใน “สุนทรียสูตร” (Tripitaka 25/102 - 107/98 - 100) ว่า พวก “อัญญเดียรเถย” ได้ปล่อยข่าวลือเพื่อบั่นทอนความน่าเชื่อถือของพระพุทธองค์ โดยว่าจ้างนักเลงให้หานางสุนทรียปริพาชิกา ซึ่งเป็นพวกเดียวกัน แล้วนำศพไปหมกไว้ในคูรอบพระวิหารเชตวัน ซึ่งเป็นที่ประทับของพระพุทธองค์ แล้วนำข่าวนั้นไปโฆษณาให้ผู้คนเข้าใจว่า คนในพุทธสำนักเป็นผู้ฆ่าหญิง ในคราวนั้น พระองค์ทรงปลอบใจบรรดาภิกษุให้อดทน และทรงพยากรณ์ว่าข่าวนี้นี้จะเล่าลือกันไม่เกิน 7 วัน และยังทรงบอกคาถาไว้โต้ตอบพวกที่ชอบปล่อยข่าวลือ ว่า “คนที่พูดไม่จริง หรือคนที่ทำบาปกรรมแล้วพูดว่า มิได้ทำ ย่อมเข้าถึงนรก คนแม้ทั้งสองพวกนั้นมีกรรมเลวทราม ละไปแล้ว ย่อมเป็นผู้เสมอกันในโลกหน้า” (Tripitaka 25/105/100) และเป็นที่น่ายินดีว่าข่าวลือในครั้งนั้นค่อย ๆ ชาลงในเวลาไม่เกิน 7 วัน ตามที่พระองค์ทรงพยากรณ์ ทั้งนี้ เพราะทางการบ้านเมืองสามารถจับฆาตกรตัวจริงได้ จึงทำให้พุทธสำนักพ้นจากมลทิน

นอกจากนี้ ยังมีกรณีของการใช้สาวน้อย “จิณฺจก” เป็นเครื่องมือปล่อยข่าวของพวกอัญญเดียรเถย (Mutukan, 1964) โดยว่าจ้าง “จิณฺจก” ให้เดินเข้าไปในพุทธสำนักในยามวิกาล และเดินออกจากพุทธสำนักในยามเช้าตรู่เป็นประจำ เพื่อต้องการที่จะให้ผู้คนได้รู้ได้เห็น และจะได้กลายเป็นข่าว เมื่อมีผู้ใดสอบถาม นางจะตอบแบบใส่จริตจะก้านว่า “ฉันจะไปไหน เข้าไปทำไม ? เป็นเรื่องของฉัน คนอื่นไม่เกี่ยว” และหลังจากที่เข้าออกพุทธสำนักได้ระยะหนึ่ง ก็มีการปล่อยข่าวและพยายามทำให้สมจริงว่านางตั้งครรภ์ และครรภ์นั้นค่อยโตขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อมีใครสอบถาม นางตอบว่าพระพุทธเจ้าเป็นบิดาของทารกในครรภ์ และยัง

แก่งสรรเสริญสรรกอันซาบซึ่งของพระพุทเจ้าให้ผู้คนทั่วไปได้รับรู้ แต่พระพุทองค์ทรงนั่ง ทางพุทสำนักมิได้ออกมาโต้ตอบหรือแก้ข่าวลือนั้น จึงทำให้เป็นที่กังขาของคนทั่วไป พระองค์ทรงรอจนกระทั่งถึงเวลาอันเหมาะสมคือครบก่ำเดือน ซึ่งเป็นเวลาครบกำหนดคลอดของหญิงที่ตั้งครรภ์โดยทั่วไป ในวันนั้นขณะที่ทรงแสดงธรรม ได้มีผู้คนมาฟังจำนวนมาก เพราะระแคะระคายว่าจะมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น คือสาวน้อย “จิฎจา” จะเข้าไปทวงถามความเป็นบิดาของทารกในครรภ์จากพระพุทเจ้า

ในขณะที่พระองค์ทรงแสดงธรรมอยู่นั้น นางก็เข้าไปกระทืบเท้าเชิงประตูและถามว่า “หยุดเสียทีสิ! เรื่องของเราจะเอาอย่างไรกันแน่” พระพุทองค์จึงทรงย้อนถามว่า “เรื่องของเรา นั่นคือเรื่องอะไรกัน” ทำให้นางโกรธมาก จึงตอบว่า “เรื่องลูกในท้องจะให้คลอดที่ไหน ?” พระองค์ก็ทรงย้อนถามอีกว่า “ลูกใคร ?” เมื่อถูกย้อนหลายครั้ง ทำให้นางโกรธและกระทืบเท้าอย่างแรง จนกระทั่งครรภ์ปลอมที่สร้างขึ้นหล่นลงมากองอยู่ที่พื้นนางจึงต้องวิ่งหนีออกจากธรรมศาลา เมื่อเป็นเช่นนี้ ข่าวลือที่มีมานานถึงก่ำเดือนก็ปรากฏความจริงให้ประจักษ์ ซึ่งถือว่าเป็นโอกาสอันเหมาะสมที่จะทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่า นักบวชต่างลัทธิสร้างข่าวลืออันเป็นเท็จเพื่อใส่ร้ายและหวังทำลายพระองค์

นอกจากนี้ ยังมีอีกกรณีหนึ่งที่ข่าวลือถูกแปลงโฉมให้อยู่ในรูปของ “คำด่า” โดยมีการว่าจ้างผู้คนให้มารุมด่าพระพุทเจ้า จนเป็นที่เล่าลือกระฉ่อนไปทั่วทั้งเมืองโกสัมพี (Mutukan, 1964) มีการด่าอย่างเสีย ๆ หาย ๆ จนถึงขั้นบานปลายเป็นเรื่องราวใหญ่โต จนพระอานนท์ทนไม่ไหว จึงกราบทูลให้ทรงย้ายหนีไปประทับที่เมืองอื่น พระองค์ทรงถามว่าจะให้ย้ายไปที่เมืองใด พระอานนท์ตอบว่าย้ายไปยังเมืองที่คนไม่ด่า พระองค์ทรงถามว่าถ้าย้ายไปแล้วยังมีคนตามไปด่าอยู่อีกจะให้ทำอย่างไร พระอานนท์ทูลตอบว่าให้ย้ายไปเมืองอื่นอีก พระองค์จึงทรงอธิบายว่า ถ้าเช่นนั้น แทนที่ผู้คนจะรุมด่าเพียงเมืองเดียวก็จะกลายเป็นรุมด่ากัน

ทั่วทุกเมือง และทรงเตือนสติว่าอย่าคิดหนีปัญหา เมื่อเกิดปัญหาที่ไหน ก็ให้แก้ที่นั่น

ในคราวนั้น แทนที่พระองค์จะสอบถามว่า “ผู้คนดำวอย่างไร?” แต่กลับถามว่า “ผู้ที่รู้มดำเป็นบุคคลพวกใด?” ครั้นทราบว่าเป็นพวกทาส และกรรมกรก็ทรงตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเรื่องผิดปกติ เพราะตามปกติผู้ที่ จะดำพระจะมีเพียงสองพวกคือ พระดำกันเอง เพราะถือพิธีขัดกันหรือ ขัดแย้งกันเรื่องลาสิกการะ และพวกฐานันดรสูงดำพระ เพราะพระ กระทำในสิ่งที่ไม่สบบารมณั แต่ทาสและกรรมกรซึ่งโดยปกติเป็นผู้ยึดถือ พระเป็นที่พึงทางใจจะไม่ดำพระ ถ้าจะมีบ้างก็เป็นรายบุคคลเมื่อเกิด โมโหเป็นครั้งคราว แต่จะให้ถึงขั้นรุมกันดำทั่วเมืองแบบนี้ถือว่าเป็นเรื่อง ที่ผิดปกติ

หลังจากที่มีการสืบข่าวเรื่องนี้ให้ลึกลงไป จึงได้ทราบความจริงว่า ต้นเหตุแห่งการถูกรุมดำมาจากสาวสวยชื่อ “มาคันธียา” ซึ่งเคยเป็นที่ หลงใหลของชายหนุ่มทั่วไป แต่นางเห็นว่าไม่มีใครคู่ควร จึงปฏิเสธ ทั้งหมด ครั้นต่อมานางได้พบเห็นพระพุทเจ้าจึงหลงรักพระองค์ แต่ ถูกระองค์ปฏิเสธจึงเกิดความเจ็บแค้นและรู้สึกเสียหน้า ด้วยเหตุนี้ นางจึงขอให้ญาตินำนางไปเข้าเฝ้าเพื่อถวายตัวเป็นข้าบาทบริจาริกา ของกษัตริย์ผู้ซึ่งมีพระมเหสีอยู่แล้ว และนางยังได้วางแผนแก้แค้น พระพุทเจ้าโดยการว่าจ้างผู้คนให้รุมดำพระองค์ รวมทั้งวางแผนใส่ร้าย ป้ายสีพระมเหสีว่า เอาพระทัยออกห่างพระสวามีไปหลงใหลได้ปลื้ม พระพุทเจ้าอีกด้วย ครั้นปรากฏความจริงว่านางอยู่เบื้องหลังการรุมดำ ครั้งนี้ ข่าวลือดังกล่าวจึงค่อย ๆ ซาลงและเงียบไปในที่สุด

2) กรณีที่ใช้ข่าวลือให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์

ในสมัยต้นพุทธกาล หลังจากที่มีภิกษุเข้ามาอุปสมบทในพุทธ ศาสนาจำนวนมากขึ้น ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีวินัยบัญญัติไว้ใช้ปกครองสงฆ์ ในหลายคราวที่พระองค์ทรงอ้างเหตุจากข่าวลือหรือการเล่าลือเพื่อ บัญญัติพระวินัยหลายสิกขาบท ดังเช่นใน “ปาราชิกกัณฑ์ ปฐมปาราชิก

สิกขาบท” (Tripitaka 1/10 - 20/14 - 27) ได้เกิดข้อสงสัยเรื่องพระสุทินน์ เสด็จเมณฑลธรรมกับภรรยาเก่า (เพราะยังไม่เคยมีวินัยบัญญัติห้ามเรื่องนี้) เมื่อพระองค์ทราบข่าวนี้ ก็ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวน ทรงกระทำ “ธรรมีกถา” (แสดงธรรมชี้แนะสั่งสอน) และอ้างเหตุนี้เพื่อบัญญัติ ปฐมปาราชิกสิกขาบทว่า “ก็ภิกษุใดเสด็จเมณฑลธรรม เป็นปาราชิก หา สัจจวาสนมิได้” (Tripitaka 1/20/27) และในกรณีที่พระธนิยะ กุมภการบุตร ถู้อาณาไม่พินิจไต่สวนแปลงพระนครแห่งกรุงราชคฤห์ มาสร้างเป็นกฎ ของตนจนเกิดข้อสงสัย พระองค์จึงทรงถือเป็นเหตุในการเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวน ทรงกระทำ “ธรรมีกถา” และบัญญัติพุทธปาราชิกสิกขาบท (Tripitaka 1/79 - 83/238 - 242) ว่า “อนึ่งภิกษุใด ถู้อาณาทรัพย์ อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย... แม้ภิกษุนี ก็เป็น ปาราชิก หา สัจจวาสนมิได้” (Tripitaka 1/83/242) ตั้งแต่นั้นมา เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีข้อสงสัยบางเรื่องที่น่ามาสู่การโต้แย้งถกเถียง และขยายผลออกไปในวงกว้าง จนก่อให้เกิดความแตกแยก ดังที่เล่าไว้ใน “มังคลสูตร” ว่า สมัยหนึ่งมีการจับกลุ่มโต้แย้งถกเถียงกันว่า อะไร เป็นมงคลหรือไม่เป็นมงคล ? (Maha Weerawong, 1975)

ฝ่ายหนึ่งเสนอว่า “รูป” เป็นมงคล โดยตั้งข้อสังเกตว่า “เมื่อเรา ตื่นขึ้นแต่เช้าตรู่ ได้เห็นนกแอ่นลม มะตูมอ่อน หญิมมีครรภ์ เด็กเล็กที่ แต่งตัวเรียบร้อย หมอนน้ำเต้า ปลาตะเพียนสด ม้าอาชาไนย โคอุสภะ แมโค โคแดง รูปที่เราเห็นเหล่านี้ทุกอย่างใดอย่างหนึ่งนี่เอง คือ รูปที่เป็น มงคล” (Maha Weerawong, 1975)

แต่อีกฝ่ายแย้งว่า รูปที่เห็นมีทั้งที่สะอาดและไม่สะอาด ทั้งดีและไม่ดี น่าพอใจและไม่น่าพอใจ จึงมิใช่สิ่งที่เป็นมงคล แต่เสนอว่า “เสียง” เป็นมงคล โดยตั้งข้อสังเกตว่า “เมื่อเราตื่นขึ้นแต่เช้าตรู่ ได้ฟังเสียงว่า เจริญแล้ว เจริญอยู่ เต็มที่แล้ว ชาวใจดี มิ่งขวัญ มิ่งขวัญเจริญ วันนี้งดทุกข์ ยามดี มงคลดี เสียงที่เราได้ฟังเหล่านี้ทุกอย่างใดอย่างหนึ่ง นี่เองคือเสียง ที่เป็นมงคล” (Maha Weerawong, 1975)

แต่ก็ถูกอีกฝ่ายแย้งว่าเสียงไม่เป็นมงคลเลย เพราะมีทั้งเสียงที่ดีและไม่ดี เสียงที่น่าชอบใจและไม่ชอบใจ แล้วเสนอใหม่ว่า “อารมณฺ์ที่มากระทบ” เป็นมงคล โดยตั้งข้อสังเกตว่า “เมื่อเราตื่นยามเช้าตรู่ ได้ดมกลิ่นดอกไม้ เคี้ยวไม้ชำระฟันขาว ลูบคลำปฐพี จับต้องข้าวกล้าเขียวสด โคมัยสค (ชีวัว - ผู้เขียน) เต่า ดอกไม้ ผลไม้ นุ่งผ้าขาว โปกผ้าโพกขาวเหล่านี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง นี่เองคืออารมณฺ์ที่เป็นมงคล” (Maha Weerawong, 1975)

จากข้อถกเถียงที่หาข้อสรุปไม่ได้ ได้กลายเป็นข่าวเล่าลือและขยายผลในวงกว้าง ผู้คนนำไปวิพากษ์วิจารณ์และเข้าข้างฝ่ายที่ตนเห็นด้วย ในขณะเดียวกันก็วางตนอยู่ตรงกันข้ามกับฝ่ายที่ตนไม่เห็นด้วย จึงนำมาสู่ความแตกแยกจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังยาวนานถึง 12 ปี กระทั่งอยู่ต่อมา มีผู้นำปัญหานี้ขึ้นทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “อะไรกันแน่ที่เป็นมงคล?”

ในคราวนั้นพระองค์ทรงตอบโดยตรัสคาถา “มงคลสามสิบแปด” ว่าสิ่งที่เป็นยอดมงคลสำหรับชีวิตมี 38 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 10 คาถา ดังที่กล่าวไว้ในมงคลสูตร (Tripitaka 25/6/2 - 3) ดังนี้

คาถาที่ 1 มี 3 มงคล คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาคนที่ควรบูชา คาถาที่ 2 มี 3 มงคล คือ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ความมีบุญบารมีมาก่อน และการวางตนอย่างถูกต้อง คาถาที่ 3 มี 4 มงคล คือ ความคงแก่เรียน ศีลาคิลปะ มีระเบียบวินัยดี และมีวาจาสุภาพดี คาถาที่ 4 มี 4 มงคล คือ การบำรุงบิดามารดา การสงเคราะห์บุตรธิดา การสงเคราะห์ภรรยา และการงานไม่คั่งค้าง คาถาที่ 5 มี 4 มงคล คือ การให้ปัน ประพฤติธรรม สงเคราะห์ญาติ และประกอบกิจการงานที่ไม่มีโทษ คาถาที่ 6 มี 3 มงคล คือ การงดเว้นจากบาป ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา และความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย คาถาที่ 7 มี 5 มงคล คือ ความเคารพ ความถ่อมตัว ความสันโดษ ความกตัญญู และการพึงธรรมตามกาล คาถาที่ 8 มี 4 มงคล คือ ความอดทน ความเป็นคนว่าง่าย การพบเห็นสมณะ และการสนทนาธรรมตามกาล คาถาที่ 9 มี 4

มงคลคือบำเพ็ญตบะ ประพฤติพรหมจรรย์การเห็นอริยสัจ และการทำให้
 แข็งซึ่งนิพพาน และ คาวาที่ 10 มี 4 มงคล คือ จิตไม่หวั่นไหว จิตไม่มี
 ความสอก จิตปราศจากธุลี และจิตเกษม (Maha Weerawong, 1975)

ถ้าย้อนกลับไปดูประวัติการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล จะ
 เห็นว่าบางครั้ง ชาวลื้อมีชื่อเสียงร้ายเสมอไป แต่สามารถนำไปใช้ในทาง
 สร้างสรรค์ได้ โดยเฉพาะชาวลื้อในรูปแบบของ กิตติศัพท์ (เสียงเล่าลือ
 เสียงสรรเสริญ เสียงยกย่อง หรือเสียง “ยอยศ”) จะเห็นได้ว่าการเล่าลือ
 รูปแบบนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พุทธศาสนามีใช้อยู่ ดังเช่น
 ใน “ชาตวิภังคสูตร” (Tripitaka 14/673 - 697/327 - 336) ที่กล่าวถึง
 กรณียของ ปุกกุสาตีกุลบุตร ผู้ซึ่งไม่เคยได้เห็นและไม่เคยได้ฟังธรรมจาก
 พระพุทธเจ้าโดยตรง เพียงแต่ได้ยินกิตติศัพท์อันงดงามของพระองค์
 เท่านั้น แต่ก็ยังอุทิศตนเข้าเป็นนักบวชในพุทธศาสนา

กรณีที่ “ชาวไปก่อนตัว” ทำนองนี้ได้สร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้
 เกิดขึ้นในหมู่ชนทั่วไป จึงพากันมาเข้าเฝ้าชื่นชมพระบารมีอยู่เป็นเนือง
 นิจ ดังที่กล่าวไว้ใน “ชาตวิภังคสูตร” ว่า “พระโคตมผู้มีพระภาคองค์
 นั้นแล มีกิตติศัพท์งามฟังไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุดังนี้ ๆ พระผู้มี
 พระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อม
 ด้วยวิชาและจรณะ ดำเนินไปดี ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีผู้ฝึกบุรุษที่
 ควรฝึกอย่างหาคนอื่นยิ่งกว่ามิได้ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้แจกธรรม พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทำให้แจ้ง
 ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนโลกทั้งเทวดา มาร พรหม ทุกหมู่สัตว์
 ทั้งสมณะและพราหมณ์ ทั้งเทวดาและมนุษย์ให้รู้ทั่ว ทรงแสดงธรรม
 ไพเราะในเบื้องต้น ในท่ามกลาง ในที่สุด พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ทรง
 ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง” (Tripitaka 14/832/399)

นอกจากนี้ ในสมัยหนึ่ง “ปิโถติกปริพาชก” กล่าวแก่ ชาณุโสณิ
 พราหมณ์ว่า เหตุที่เขาเคารพเลื่อมใสพระพุทธเจ้า เพราะใคร ๆ ต่างก็
 เล่าลือถึงกิตติศัพท์อันงดงามของพระองค์ โดยกล่าวว่า “...ใคร ๆ ก็

สรรเสริญเ็นยอแล้วทั้งนั้นเทียว ท่านเป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...” (Tripitaka 12/329/234) จากกิตติศัพท์ที่เล่าต่อกันอย่างกระฉ่อน จึงทำให้เขาสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปองค์นั้นจะเพียบพร้อมด้วยคุณความดี อุปมากรบรอยเท้าช้างขนาดใหญ่ย่อมสันนิษฐานได้ว่าช้างตัวนั้นน่าจะมีขนาดใหญ่ตามไปด้วย ดังที่ “ปิโณทกปริพาชก” กล่าวไว้ว่า “ท่านผู้เจริญ ก็เ็นข้าพเจ้าจึงเป็นผู้เลื่อมใสยิ่งในพระสมณโคดมถึงอย่างนี้ ท่านผู้เจริญ เปรียบเสมือนหมอช้างผู้ฉลาด พึงเข้าไปในป่าเป็นที่อยู่แห่งช้าง พึงเห็นรอยเท้าช้างอันยิ่งใหญ่ ทั้งยาวโดยส่วนยาว ทั้งกว้างโดยส่วนกว้าง ในป่าช้าง เขาพึงสันนิษฐานได้ว่า...ช้างนี้ใหญ่จริงหนอ... แม้ฉนั้นใด ข้าพเจ้าก็เหมือนกันแล เมื่อได้เห็นร่องรอยทั้ง 4 ในพระสมณโคดมแล้ว เมื่อนั้น ข้าพเจ้าสันนิษฐานได้ว่า พระผู้มีพระภาคเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว...” (Tripitaka 12/330/234 - 235)

นอกจากนี้ ยังมีกิตติศัพท์เกี่ยวกับความดีงามของพระองค์ในลักษณะอื่น เช่น มีการเล่าต่อกันอย่างกระฉ่อนว่า มีขัตติยบัณฑิต พราหมณ์บัณฑิต คฤหบดีบัณฑิต หรือสมณบัณฑิต ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้ฉลาดปราดเปรื่อง ได้ตระเตรียมปัญหาที่ยุ้งยากซับซ้อนไปซักถามพระพุทธรูปเจ้าเพื่อที่จะต้อนพระองค์ให้จมนม แต่ครั้นเมื่อปะทะคารมกันแล้วกลายเป็นว่า พระองค์สามารถตอบปัญหาเหล่านั้นได้กระจ่างแจ้งทุกปัญหา อีกทั้งยังต้อนบัณฑิตผู้ฉลาดเหล่านั้นจนต้องพ่ายแพ้ จากนั้นพระองค์จึงทรงทำให้พวกเขาสมาทาน อาจหาญ ร่าเริง จนบัณฑิตเหล่านั้นหันมาเลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนาทุกราย อันนั้นบ่งว่าเป็นเกียรติประวัติอันดงามที่เล่าลือกระฉ่อนไปทั่ว (Tripitaka 12/330/235 - 237)

อย่างไรก็ตาม แม้จะทรงตระหนักดีว่ามีผู้คนจำนวนมากเลื่อมใสศรัทธาในพระองค์เพราะเคยได้ยินกิตติศัพท์อันดีงามดังที่วานี้ แต่ก็ทรงเตือนอยู่เสมอว่าอย่าปลงใจเชื่อตามกิตติศัพท์ที่เล่าลือกัน ถ้าจะเชื่อ

ก็ต่อเมื่อได้พิสูจน์ให้ประจักษ์แจ้งด้วยตนเองก่อนว่าพระองค์ประกอบด้วยคุณงามความดีจริงหรือไม่ ดังที่ทรงเปรียบเทียบการได้ยินกิตติศัพท์ของพระองค์กับการได้เห็นรอยเท้าช้างว่า ถ้าจะเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดจะต้องพิสูจน์ให้เห็นจริงก่อน ดังที่ทรงกล่าวว่า “ดูกรพราหมณ์ เปรียบเสมือนหมอช้างพึงเข้าไปสู่ป่าช้าง เขาพึงเห็นรอยเท้าช้างใหญ่ ทั้งยาวโดยส่วนยาว ทั้งกว้างโดยส่วนกว้าง ในป่าช้าง หมอช้างซึ่งเป็นผู้ฉลาดย่อมไม่ถึงความตกลงใจก่อนว่า ท่านผู้เจริญ ช้างนี้เป็นช้างใหญ่หนอ ดังนี้ ชื่อนั้น เป็นเหตุแห่งอะไร? ดูกรพราหมณ์ เพราะว่าช้างพึงทั้งหลายชื่อว่า วาณิกา (พังค่อม) มีรอยเท้าใหญ่ มีอยู่ในป่าเป็นที่อยู่แห่งช้าง... หมอช้างนั้นก็ตามรอยช้างนั้นไป... และเห็นช้างนั้น ไปที่โคนไม้ นั้น ไปในที่แจ้ง เดินอยู่ ยืนอยู่ หรือนอนแล้ว เขาย่อมถึงความตกลงใจว่า ช้างนี้เองเป็นช้างใหญ่นั้น ดังนี้แล...” (Tripitaka 12/332/238 - 239)

นอกจากข่าวลือในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้ว ยังมีพวกมงคลตื่นข่าว ซึ่งมักจะเล่าลือกันในรูปแบบของโซคลาง ฤกษ์ยาม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความฝัน ฯลฯ ดังที่ทรงกล่าวเตือนไว้ใน “ธรรมบท” พุทธวรรคที่ 14 ว่า “มนุษย์เป็นอันมากแล ฤกษ์ภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงภูเข ป่า อาราม และรุกขเจติว่าเป็นที่พึ่ง ที่พึ่งนั้นแลไม่เกษม ที่พึ่งนั้นไม่อุดม เพราะบุคคลอาศัยที่พึ่งนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธรูปเจ้าพระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่ง ย่อมเห็นอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความก้าวล่วงทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อันให้ถึงความสงบประจักษ์ทุกข์ด้วยปัญญาอันชอบ ที่พึ่งนั้นแลเป็นที่พึ่งอันเกษม ที่พึ่งนั้นอุดม เพราะบุคคลอาศัยที่พึ่งนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้” (Tripitaka 25/105/100) และยังกล่าวไว้ใน “มงคลชาดก” ว่า “ผู้ใดไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่ถืออุกาบาท ไม่ถือความฝัน ไม่ถือลักษณะดีหรือชั่ว ผู้นั้นได้ชื่อว่าล่วงพ้นโทษแห่งการถือมงคลตื่นข่าว ครอบงำกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพที่เป็นคู่กันเสียได้ ย่อมไม่กลับมาเกิดอีก” (Tripitaka 25/105/100)

นอกจากนี้ พระองค์ทรงเตือนผู้ถือเรื่องฤกษ์ยามไว้ใน “วารุณิพุทธชาดก” ว่า “ประโยชน์ได้ลวงเลยคนโง่เขลาผู้มัวคอยฤกษ์อยู่ ประโยชน์เป็นตัวฤกษ์ของประโยชน์ ดวงดาวจักทำอะไรได้” (Tripitaka 25/105/100) และยังทรงเตือนไว้ใน “สุปปัพพณสูตร” ว่าถ้าลงมือกระทำการใดด้วยความสุจริตด้วยกาย วาจาใจ ไม่ว่าในยามใด ถือว่าเป็นเวลาที่ฤกษ์ดี ดังที่ทรงกล่าวว่า “คูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤตีสุจริตด้วยกาย ประพฤตีสุจริตด้วยวาจา ประพฤตีสุจริตด้วยใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาเช้าที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤตีสุจริตด้วยกาย ประพฤตีสุจริตด้วยวาจา ประพฤตีสุจริตด้วยใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาเที่ยงที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤตีสุจริตด้วยกาย ประพฤตีสุจริตด้วยวาจา ประพฤตีสุจริตด้วยใจในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาเย็นที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์ทั้งหลายประพฤติชอบในเวลาใด เวลานั้นก็ถือว่าเป็นฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ยามดี และบูชาดี ในพรหมจรรย์บุคคลทั้งหลาย กายกรรมที่เป็นส่วนเบี่ยงขวา ความปรารถนาของท่านที่เป็นส่วนเบี่ยงขวา สัตว์ทั้งหลายทำกรรมอันเป็นส่วนเบี่ยงขวาแล้ว ย่อมได้ผลประโยชน์อันเป็นส่วนเบี่ยงขวา จงได้รับความสุขจงออกงามในพระพุทธศาสนา จงไม่มีโรค ถึงความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งมวล” (Tripitaka 25/105/100)

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าข่าวลือในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางลบและทางบวก อาจจะถูกนำมาใช้ในทางที่ก่อให้เกิดโทษหรือประโยชน์ก็ได้ ฉะนั้น ก่อนที่จะปลงใจเชื่อในทางหนึ่งทางใด ควรจะลงมือตรวจสอบและพิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาของตนเองก่อนเสมอ

ประมวลสภาพการณ์ว่าด้วย “มา อิติกราย” ในสังคมปัจจุบัน ยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก

ถ้าจะประมวลหลักคำสอนเรื่อง “มา อิติกราย” จากพระสูตรสู่สังคม

ยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก จะเห็นว่าผู้คนยังคงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของข่าวลือ มักมีอาการตื่นเต้น ตื่นตูม และตื่นข่าว ส่อให้เห็นถึงความเป็นผู้เบาความคิด เบาสติปัญญา สมองทึบ เชื่อง่าย โดยมีได้พินิจพิจารณา เหตุผลต้นปลาย มีการแตกตื่นเป็นพัก ๆ และสงบลงเป็นคราว ๆ ยังทำตนเป็นกระต่ายตื่นตูมเหมือนในนิทานที่เล่ากันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

นอกจากข่าวลือในหมู่บ้านแล้ว ในระดับประเทศก็ยังมีการสร้างข่าว บิดเบือนข่าว และกระจายข่าว เพื่อที่จะแย่งมวลชนจากประชาคมโลกให้หันมาสนใจและเข้าข้างฝ่ายตน นอกจากนี้ ยังมีการสร้างข่าวและใช้ข่าวลือในรูปแบบ “เขาเล่าว่า” ที่มีอยู่ทั่วไป ตั้งแต่ปากซอยยันท้ายซอย ในตลาดสด ในงานเลี้ยงสังสรรค์ ในที่ทำงาน ถ้าเป็นข่าวลือดีหน่อยก็ไม่ถึงกับทำให้เสียหายมากนัก แต่ประเภทที่ลือว่าคนนี้ตาย คนนั้นเป็นโรคร้าย ทั้งที่เขาไม่ได้เป็นอย่างนั้น ก็เท่ากับเป็นการใส่ร้ายให้เขาเสียหาย คงไม่มีใครอยากตกอยู่ในข่าวลือทางร้าย ๆ ถึงแม้จะไม่ร้าย แต่ถ้าที่ลือนั้นไม่เป็นความจริง ก็ต้องอาจทำให้คน ๆ นั้นต้องคอยปฏิเสธอยู่เรื่อย ๆ จนไม่ต้องทำงานทำการแถมเจ้าตัวติดเป็นข่าวออกมาปฏิเสธว่าไม่จริง แต่แค่ข้ามคืนก็กลายเป็นเรื่องจริงไปได้ อย่างลือเรื่องดาราดียังหัก คนตกเป็นข่าวออกมาแสดงอาการโมโหโกรธา ขู่ว่าจะฟ้องให้ขอขมาอีกไม่ถึงเดือนเที่ยงหักสะบั้นจริง ๆ นี่คงเป็นอย่างโบราณว่า ไม่มีมูลลอยหมาไม่ขึ้น หรือไม่มีไฟจะมีควันได้อย่างไร ไม่ใช่แค่เรื่องการบ้านบางที่เรื่องการเมืองก็เต็มไปด้วยข่าวลือ คนนั้นจะย้ายพรรค คนนี้จะถูกแต่งตั้งจากตำแหน่งรัฐมนตรี หัวหน้ารัฐบาลท่านก็ปฏิเสธคือเป็นอันว่าไม่จริง ยังไม่ได้รับรายงาน อีกสามวันต่อมาก็เป็นจริง

ในที่ทำงานก็มีข่าวลือเกิดขึ้นเสมอ ๆ เช่น คนโน้นจะได้เลื่อนตำแหน่ง คนนี้จะถูกโยกย้าย ปีนี้จะอดโบนัส เพราะบริษัทขาดทุน แผนกนั้นจะโดนยุบ พนักงานจะโดนล่อยแพ ฯลฯ บางคนมองว่า การเกิดข่าวลือเป็นสิ่งบ่งบอกอาการว่า บริษัทนั้นมีปัญหาในเรื่องการสื่อสารภายในองค์กร ข้อมูลข่าวสารอาจจะไม่ชัดเจนเพียงพอ เลยทำให้เกิดการ

ตีความไปต่าง ๆ นานา หรือพฤติกรรมของผู้บริหารเองก็อาจไม่ชัดเจนไปในทางใดทางหนึ่งพอที่จะทำให้พนักงานกระจ่างแจ้งในเรื่องนั้น ๆ ต้องไม่ลืมว่าการสื่อสารนั้น ไม่ใช่เกี่ยวข้องแต่เฉพาะสิ่งที่เป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่ยังหมายถึงอากัปกิริยา สีหน้าท่าทาง และบรรยากาศแวดล้อมด้วย บรรยากาศที่ไม่ชัดเจน ผู้บริหารที่อ้า ๆ อึ้ง ๆ ขวนให้เกิดกระแสข่าวลือได้สินัก

แต่บางที่ผู้บริหารบางคนก็ใช้ข่าวลือให้เป็นประโยชน์ เพื่อทดสอบปฏิกิริยาของพนักงาน ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หรือเพื่อเป็นการลดทอนความรุนแรงของการออกข่าวจริง ๆ อย่างเช่นผู้บริหารตั้งใจว่าจะลดเงินเดือนของพนักงานทั้งบริษัท อาจจะปลอม ๆ ข่าวออกไปขิมलगก่อน พอข่าวลือแพร่ออกไป พนักงานส่วนใหญ่อาจจะเริ่มทำใจ พอวันไหนข่าวจริงมาถึง พนักงานจะได้รู้สึกว่ “นั่นไง ว่าแล้วไม่มีผิตคิดอยู่แล้วว่าวันนี้ต้องมาถึงจนได้” อาจจะช่วยลดความรุนแรงลงได้ แทนที่จะให้พนักงานช็อกกับข่าวจริงอย่างฉับพลัน นี่อาจจะถือเป็นข้อดีของข่าวลือก็ได้

ถ้าจะห้ามไม่ให้เกิดข่าวลือ ก็ห้ามพระอาทิตย์ไม่ให้ขึ้นทางตะวันออกจะง่ายกว่า เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องมีการสื่อสารระหว่างกันในกลุ่มตลอดเวลา สื่อสารกันมาก ๆ เข้า ก็เกิดการแต่งเติมใส่สีตีขาวจนบิดเบือนผิตเพี้ยนไปได้มากมาย การสื่อสารในกลุ่มแบบไม่เป็นทางการนี้ที่ฝรั่งเขาเรียกว่า การสื่อสารที่มีเครือข่ายแบบเถาวัล (Grapevine) คือ พัวพันยุ่งเหยิงนิ้วเนีย จนไม่รู้ใครเป็นแหล่งข่าวปลายข่าว จะเรียกแบบไทย ๆ ว่ เป็นเถาตำลึงหรือเถาตำแยก็เห็นจะได้ ที่น่าจะทำจึงไม่ใช่ไปห้ามข่าวลือ แต่จะต้องหาทางใช้เครือข่ายที่ว่านี้ให้เป็นประโยชน์ในงานมากกว่า เพราะเครือข่ายนี้มีความน่าทึ่งตรงที่สามารถกระจายข่าวได้รวดเร็วกว้างไกล ไร้อ้อจำกัดยิ่งกว่าเครือข่ายมีอ้อยี่ห้อไหน ๆ ด้วยวิธีปากต่อปากธรรมดานี้แหละ ดังนั้น หากผู้บริหารต้องการจะกระจายข่าวอะไรที่ไม่สลักสำคัญมากนัก การใช้ช่องทางนี้ก็จะสะดวกดี

เพียงแต่จะต้องหาว่าใครที่ขอบประพัตต์เป็นเจ้ากรมข่าว เป็นต้นตอของการกระจายข่าว หรือที่ฝรั่งเรียกว่า Active Participants แล้วให้ข่าวที่ถูกต้องกับคนเหล่านั้น เพื่อให้เกิดการบิดเบือนหรือข่าวลือน้อยที่สุด

“ข่าวลือ” ที่บางครั้งแทบหามูลไม่ได้ว่ามาจากไหน ใครเป็นคนพูด และเพื่อหวังผลอะไร บางครั้งหากผู้รับสารได้ตรงข้อมูลให้ดีแล้ว แทบไม่มีความเป็นไปได้ในเนื้อหาสาระของข่าวลือนั้น แต่คนส่วนใหญ่ มักตกเป็นทาสของข่าวลือ เพียงเพราะข่าวนั้นกระตุ้นความสนใจของผู้รับสาร จนขาดความยั้งคิด ที่ผ่านมา “ข่าวลือ” มักก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบมากกว่าทางด้านบวก เพราะเป้าประสงค์ของผู้ปล่อยข่าว (หรือที่ภาษาชาวบ้านเราเรียกขานสำหรับคนบางคนที่ชอบปล่อยข่าวลือในหน่วยงาน หรือในกลุ่มเพื่อนว่า “เจ้ากรมข่าวลือ”) ส่วนใหญ่ เพื่อหวังทำลาย

“ข่าวลือ” ไม่ต่างอะไรกับ “การโฆษณาชวนเชื่อ” ที่เป้าประสงค์และวิธีการทางจิตวิทยา กระตุ้นจิตใจสำนึกของคน การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งของการปฏิบัติการด้านจิตวิทยา ที่มีความหมายแตกต่างกับการโฆษณา (Advertising) ในแง่ที่มุ่งประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว มีความมุ่งหมายที่จะโน้มน้าวความคิดและจิตใจคนด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เป็นปฏิกิริยากับสิ่งที่ต้องการ โดยปิดบังอำพรางข้อเท็จจริง เป็นวิธีกลบเกลื่อนสิ่งเลวร้ายให้กลายเป็นดี พยายามปิดบังซ่อนเร้นผู้กระทำหรือต้นตอของข่าวสาร มีการปรักปรำให้ร้ายป้ายสีฝ่ายตรงข้าม เพื่อประโยชน์ของตน โดยยึดหลักเป็นไปเพื่อความมีอิทธิพลเหนือทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยเจตนาให้มีผลต่อความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และการกระทำเพื่อผลประโยชน์ โดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้ การโฆษณาชวนเชื่อจึงมักถูกมองไปในแง่ไม่ดีหรือในแง่ลบเสมอ และถูกมองว่าเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัว เพราะเป็นการดำเนินการโดยหวังประโยชน์ของผู้โฆษณาชวนเชื่อแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

หากเราพิจารณาหลักการและวิธีการของ “ข่าวลือ” และ “การโฆษณาชวนเชื่อ” แล้วแทบจะไม่มี ความแตกต่างกัน เพียงแต่การโฆษณาชวนเชื่อ อาจทำเป็นกระบวนการที่มีหลักการแน่นอนกว่าข่าวลือที่เพียงแค่ปล่อยข่าวจากคน ๆ เดียวเท่านั้น หลายองค์กรหรือหน่วยงานคงเคยประสบปัญหาการบริหารงาน เพียงเพราะข่าวลือจากคนปากบอน โดยหาต้นตอไม่ได้ในการยุยงปลุกปั่น เพื่อหวังผลบางประการ จนกลายเป็นปัญหาระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน หากองค์กรไหนมีข่าวลือออกมาบ่อย ๆ ความวุ่นวายภายในองค์กรมีมาก ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าองค์กรนั้น ๆ มีความขัดแย้งภายในองค์กร ผู้บริหารต้องรีบจัดการค้นหาต้นตอข่าวลือ และกำจัดออกจากองค์กร เพราะมิฉะนั้นแล้ว องค์กรจะขาดคนดี ๆ ในการทำงาน เพราะไม่มีคนทำงานคนไหน ชอบทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่แย่ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ไม่เคยปรากฏว่าข่าวลือช่วยสร้างสรรค์จรรโลงโลก มีแต่ทำลาย

วิพากษ์ปัญหาว่าด้วย “มา อติกราย”

ถ้าจะนำบรรดาข่าวที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน มาประมวลเข้าด้วยกัน จะพบว่ามักเป็นไปใน 4 ลักษณะ คือ 1) *ข่าวลือเกี่ยวกับบุคคลผู้มีชื่อเสียงในสังคม* เช่น ข่าวลือเกี่ยวกับดารานักร่อน นักแสดง นักกีฬา นักการเมือง บุคคลในสังคมชั้นสูง ตลอดจนบุคคลในราชวงศ์ ส่วนประเด็นที่นำมาเล่าลือมักจะเป็นไปในทางลบ ผิดทำนองคลองธรรม เช่น การหย่าร้าง แอบมีคู่ควงคนใหม่ ตั้งครรภ์นอกสมรส คลอดก่อนกำหนด การทุจริตคอร์รัปชัน ฯลฯ ส่วนสาเหตุที่บุคคลกลุ่มนี้ตกเป็นเหยื่อของข่าวลือ เพราะเป็นบุคคลสาธารณะเป็นที่รู้จักกันดี และที่ต้องใช้วิธีปล่อยข่าวลือเพราะไม่สามารถพูดถึงเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลเหล่านั้นอย่างตรงไปตรงมาได้ อาจจะเป็นเพราะกลัวปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาอื่น ๆ ที่อาจจะตามมาภายหลัง 2) *ข่าวลือเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ* ส่วนมากจะเป็นปรากฏการณ์แปลกประหลาด

อภินิหารต่าง ๆ เช่น บั้งไฟพญานาค ในปีนั้นปีนี้น้ำจะท่วมโลก อุกาบาต จะตก ดาวหางจะชนโลก ฯลฯ ขาวลือประเภนี้ทำให้ผู้คนรู้สึกหวาดกลัว และหันมาให้ความสนใจมากเช่นกัน 3) ขาวลือเกี่ยวกับความเชื่อของ ชาวบ้าน เช่น ลือว่าคนเกิดปีมะ (มะโรง มะเส็ง มะเมีย มะแม) หรือปีชาล วันอังคาร เดือนห้า ถือว่าเป็นคนมีนิสัยร้าย ไม่ดี ขาวลือบุคคลที่มีอักษร นำหน้าชื่อด้วยตัวอักษรนั้นอักษรนี้ ขาวลือเกี่ยวกับผีปอบ ผีกระสือ ฯลฯ และ 4) ขาวลือทั่ว ๆ ไป ที่นอกเหนือจาก 3 ลักษณะที่กล่าวข้างต้น ซึ่งอาจจะเป็นข่าวที่ซุบซิบกันในหน่วยงาน ในหมู่บ้าน ในหมู่เพื่อน ฝูงหรือคนที่รู้จักกัน

ดูเสมือนว่าในยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก ขาวลือได้กลายเป็น ส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ บางครั้งแม้จะไม่ เป็นข่าวโดยตัวของมันเอง แต่มีผู้จงใจทำให้เป็นข่าวเพื่อผลประโยชน์ บางอย่าง เช่น เพื่อกลบเกลื่อนข่าวอื่น ความพยายามที่จะทำให้เป็นข่าว ในลักษณะนี้มักนิยมใช้กันในหมู่นักการเมือง เช่น ในคราวที่ประชาชน กำลังให้ความสนใจข่าวพรรคการเมืองฝ่ายค้านยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจ ฝ่ายรัฐบาลก็สร้างข่าวอื่นมากลบเกลื่อน เป็นต้น

ปรากฏการณ์ที่ถูกทำให้เป็นข่าวในลักษณะนี้มักจะถูกนำเสนออย่าง บิดเบือนและด้วยความลำเอียงด้วยเหตุ 4 ประการ คือ 1) *ฉันทาคติ* ลำเอียงเพราะรักชอบเป็นการส่วนตัว ความลำเอียงประเภนี้ จะมีการ สร้างข่าวและเสนอข่าวเฉพาะด้านที่เป็นบวกแก่ฝ่ายตน แต่เป็นด้านลบ แก่ฝ่ายตรงข้าม 2) *ภยาคติ* ลำเอียงเพราะกลัว ดังเช่น กรณีที่สื่อมวลชน ที่อยู่ภายใต้กำกับของรัฐ ย่อมมีความกลัวต่ออำนาจ ไม่กล้าเสนอข่าว ด้านลบต่อรัฐบาล แต่เลือกเสนอเฉพาะข่าวด้านบวกเพียงด้านเดียว เป็นต้น 3) *โทสาคติ* ลำเอียงเพราะโกรธ ความลำเอียงประเภนี้ จะทำให้ เลือกเสนอข่าวเฉพาะที่เป็นด้านลบของผู้ที่ตนโกรธ ส่วนด้านบวกจะ แกล้งทำเป็นมองไม่เห็น หรือถึงแม้จะมองเห็นแต่ก็ไม่นำมาเสนอ ดังเช่น สื่อมวลชนบางแขนงเลือกเสนอข่าวด้านลบต่อนักการเมืองบางคน หรือ

ต่อพรรคการเมืองบางพรรคที่ตนไม่ชอบ เป็นต้น และ 4) *โมหาคติ* ลำเอียงเพราะหลง ความลำเอียงประเภทนี้ ทำให้นำเสนอข่าวอย่างหลงมกมาย ไม่รู้จริง และไม่รอบด้าน จึงทำให้ผู้บริโภคข่าวพลอยหลงมกมายตามไปด้วย

ปัจจัยมกกา

ตามที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น จะเห็นว่าบรรดาข่าวทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นข่าวลือ ข่าวลวง ข่าวปล่อย ข่าวยกเมฆ ข่าวโคลงลอย ข่าวกรอง ข่าวลับ ข่าวซุบซิบ ขว้าย้อมสี (ข่าวที่ถูกใส่สีตีไข่) ข่าวแปลงสาร (ต่อเติมเสริมแต่งให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม) ข่าวหยั่งเชิง (โยนหินถามทาง) ข่าวประชาสัมพันธ์ ข่าวโฆษณาชวนเชื่อ และมกคลตืนข่าว หรือข่าวสารอื่น ๆ ล้วนแต่ปลงใจเชื่อไม่ได้ เพราะขึ้นชื่อว่า “ปากคน” ย่อมยาวกว่า “ปากกา” เพราะถ้าใช้ “ปากกา” เขียนสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป มันจะมีความหมายเท่าที่เขียน แม้จะมีผู้นำไปตีความให้ผิดเพี้ยนไปบ้าง แต่ก็ยังมีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ให้ตรวจสอบ แต่ “ปากคน” ที่เล่าลือต่อ ๆ กันไป หาหลักฐานใด ๆ มาตรวจสอบได้ยาก จึงบานปลายออกไปหลายเท่าทวีคูณ อีกทั้งข่าวที่นำมาเล่าลือกันอาจกระทำด้วยความมกคติ ไม่ว่าจะเป็นมกคติเพราะรัก เพราะกลัว เพราะโกรธ หรือเพราะหลงมกมายก็เป็นได้ ดังนั้นก่อนที่จะปลงใจเชื่อ จะต้องใช้ “ยถาภูตสัมมปปัญญา” พิจารณาให้เห็นจริงก่อน พร้อมกับตรวจสอบที่มาของแหล่งข่าวอย่างรอบด้าน และยังต้องพิจารณาอีกว่าข่าวนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ในทางดับทุกข์ได้จริงหรือไม่ แล้วจึงค่อยปลงใจเชื่อ

References

- Buddhadasa Bhikku. (1985). *Diamonds in the Buddhist text (Tripitaka)*. Bangkok: Wutthidhamma Funds.
- Department of Religious Affairs. (1982). *Royal Buddhist text (Tripitaka)* Vol.1-45 (4th ed.). Bangkok: Author.
- Maha Weerawong, Somdet Phra. (1975). *Auspicious life*. Bangkok: Wat Phra Si Mahathat.
- Mutukan, P. (1964). *The Role of grandmaster*. Bangkok: Klang Wittaya.
- Punyanupab, S. (1990). *Common Buddhist text (Tripitaka) for people* (12th ed.). Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Punyanupab, S. (1996). *Common Buddhist (Tripitaka) text for people* (16th ed.). Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Royal Society of Thailand. (1969). *Thai encyclopedia, royal institute edition, 14*. Bangkok: Phrachan.
- Royal Society of Thailand. (1983). *Thai encyclopedia, royal institute edition, 2* (3rd ed.). Bangkok: Author.
- Royal Society of Thailand. (2003). *Royal institute dictionary B.E. 2542*. Bangkok: Nanmeebooks.

